

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

İSTGM

Sivil Toplum Geliştirme Merkez

Sivil Toplum Alanında Güncel Gelişmeler IV

Sivil Toplumun Fon Kaynaklarına Erişebilirliği

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Maina Kiai (BM Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü)

Sivil Toplumun Fon Kaynaklarına Erişebilirliği*

Bu bağlamdaki kaynaklar nelerdir?

"Fon Kaynakları" geniş bir şekilde tanımlanır ve mali transferleri (ör. Bağışlar, hibeler, sözleşmeler, sponsorluklar, sosyal yatırımlar vb.); gerçek ve tüzel kişilerden kredi garantileri ve diğer mali yardım türleri; aynı bağışlar (örneğin malların, hizmetlerin, yazılımların ve diğer fikri mülkiyet biçimlerinin, taşınmaz malların vb. katkıları); malzeme kaynakları (örneğin ofis malzemeleri, Bilişim Teknolojisi-BT ekipmanı, vb.); insan kaynakları (ör. ücretli personel, gönüllüler vb.); uluslararası yardıma erişim, dayanışma; gereksiz müdahale olmaksızın seyahat etme ve haberleşme yeteneği ve Devletin korumasından yararlanma hakkını içerebilir. Kaynaklar yurt içi, yurt dışı veya uluslararası tedarikçilerden gelebilir. ([A/HRC/23/39](#))

**Bilgi notu BM Özel Raportör Maina Kiai'nin İnsan Hakları Konseyine Sunduğu Rapora (Haziran 2013- [A/HRC/23/39](#)) dayanmaktadır. Maina Kiai 1 Mayıs 2011 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında BM Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü olarak görev yapmıştır. Bilgi notunun İngilizce orijinaline <http://freeassembly.net/wp-content/uploads/2015/05/Funding-report-factsheet-final.pdf> adresinden, Özel Raportörün Raporuna <http://freeassembly.net/reports/funding-report/> adresinden ulaşabilirsiniz. Bilgi notunun çevirisi Avrupa Birliği'nin Desteği ile STGM ve TÜSEV tarafından yürütülen "Örgütlenme Özgürlüğü'nün İzlenmesi Projesi" kapsamında Hakan Ataman tarafından yapılmıştır.*

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Sivil toplumun kaynaklara erişebilmesi neden bu kadar önemli?

Kaynakları arayabilmek, güvence altına alabilmek ve kullanabilmek, ne kadar küçük olursa olsun, herhangi bir sivil toplum örgütünün (STÖ) varlığı ve etkin operasyonları için gereklidir. STÖ'lerin ayakta kalabilmek ve faaliyet gösterebilmek için kaynaklara ihtiyacı vardır; kaynaklara erişim imkânı olmadan, örgütlenme özgürlüğü anlamsız hale gelebilir. Dahası, kaynaklara erişim sadece bir STÖ'nün varlığı açısından değil, aynı zamanda STÖ'nün çalışmalarından faydalananların diğer insan haklarından yararlanmaları için de önemlidir. Dolayısıyla, kaynaklar üzerindeki gereksiz kısıtlamalar sadece örgütlenme özgürlüğünü değil, diğer insan haklarını da olumsuz etkiler. ([A/HRC/23/39](#))

Fon Kaynaklarına erişebilme, örgütlenme özgürlüğünden farklı mıdır?

HAYIR

Sivil toplum örgütlerinin (STÖ) yerel, yabancı ve uluslararası kökenli fonlara ve diğer mali kaynaklara erişebilirliği, ayrı bir hak değil, örgütlenme özgürlüğünün ayrılmaz bir parçasıdır. ([A/HRC/23/39](#), para 20). Bunun nedeni, örgütlenme özgürlüğü hakkının etkin bir şekilde kullanılmasında fon kaynaklarının merkezi bir önem taşımasıdır. Fon kaynaklarına erişimi kısıtlayan yasalar, STÖ'leri bağımlı ve zayıf bir konuma getirebilirken; fon kaynaklarına erişimi teşvik eden yasalar STÖ'lerin etkilerinin ve sürdürülebilirliklerinin artmasına yardımcı olabilir ([A/HRC/23/39](#), para 9). Bir Devletin fon kaynaklarına erişime aşırı kısıtlamalar koyması, [Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi](#)'nin (MSHS) 22. maddesi uyarınca örgütlenme özgürlüğü hakkının ihlalidir ([A/HRC/23/39](#), para 20).

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Uluslararası hukuk, fon kaynaklarının önemini açıkça kabul ediyor mu?

EVET

[MSHS](#)'nin (BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme) 22. maddesi (bundan sonra [Sözleşme](#) olarak anılacaktır), "herkesin, çıkarlarının korunması için sendika kurmak ve bunlara katılma hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahip olduğunu" onaylamaktadır. Sözleşme'nin denetim organı olan İnsan Hakları Komitesi, [1274/2004 sayılı kararında](#), bu hakkın "sadece bir örgüt kurma hakkıyla ilgili olmadığını, aynı zamanda bir STÖ'nün yasal faaliyetlerini özgürce yerine getirme hakkını da güvence altına aldığını, böylece 22. maddenin sağladığı korumanın, bir STÖ'nün tüm faaliyetlerini kapsadığını [...] beyan etmiştir. Buna göre, kaynak yaratma faaliyetleri Sözleşme'nin 22. maddesi kapsamında korunmaktadır. ([A/HRC/23/39](#), para 16). [BM İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi](#)'nin 13. maddesinde daha doğrudan bir ifade bulunmaktadır: "Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, bu bildirgenin 3. maddesine uygun olarak, barışçı yollarla, salt insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma ve geliştirme amacıyla kaynakları isteme, alma ve kullanma hakkı vardır."

Kaynakların yabancı veya uluslararası kaynaklardan gelmesi bir fark yaratır mı?

HAYIR

Fon kaynaklarına erişime yönelik kısıtlamalar genellikle yabancı finansmanı hedef alır, ancak uluslararası hukuk, finansman kaynakları veya yerel, yabancı ya da uluslararası kaynaklar arasında hiçbir ayırım yapmaz. ([A/HRC/23/39](#); para 17). Tüm kaynaklara erişim imkanlarının eşit olması [Sözleşme](#) kapsamında korunmaktadır. Ayrıca, hükümetlerin yabancı fonlara kısıtlamalar getirmek için kullandıkları pek çok gerekçe -örneğin devlet egemenliğinin korunması veya yardımların etkili olmasının sağlanması- [MSHS](#)'nin 22. maddesi uyarınca örgütlenme özgürlüğü hakkının sınırlandırılmasına dair meşru dayanaklardan biri değildir ([A/HRC/23/39](#); para 32&41).

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Yalnızca kayıtlı dernekler mi fon kaynaklarına erişebilir?

HAYIR

[İnsan Hakları Savunucuları Bildirgesi](#)'nin 13. maddesi, fon kaynaklarına erişim hakkının "bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte" geçerli olduğunu açıkça belirtmektedir. Bildirge bağlayıcı bir belge olmasa da BM Genel Kurulu tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir ve yasal olarak bağlayıcı olan diğer uluslararası belgelerde yer alan insan hakları standartlarına dayanan bir dizi ilke ve hak içermektedir. Ayrıca, [MSHS](#)'nin kendisi kayıtlı ve kayıtsız STÖ'ler arasında hiçbir ayırım yapmaz; örgütlenme özgürlüğü, kayıtlı ve kayıtsız (Bkz. Çevirenin Notu) STÖ'leri eşit şekilde korur.

Finansman konusunda bazı kısıtlamalara izin verilebilir mi?

EVET

Devletlerin örgütlenme özgürlüğü hakkını ancak yalnızca çok özel ve sınırlı koşullar altında sınırlamaları mümkündür. [Sözleşme'nin 22. Maddesinin 2. Fıkrası uyarınca](#), bu tür sınırlamalar "yasayla öngörülmeli ve ... demokratik bir toplumda ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeninin, halk sağlığının veya ahlakının korunması veya hak ve özgürlüklerin korunması için gerekli olmalıdır." Bu koşullar kümülatiftir, yani kısıtlamaların (1) yukarıdaki sınırlı faydalardan biri tarafından teşvik edilmesi, (2) yasal bir temeli olması ve (3) katı gereklilik ve orantılılık testlerine uyması gerektiği anlamına gelir.

Özel Raportörün karşı uyarısına rağmen, finansman konusunda herhangi bir olağandışı kısıtlama var mı?

EVET

Sorunlu kısıtlamalar şunları içermektedir: fonlara erişimin açıkça yasaklanması; STÖ'lerden bir fon almadan önce Hükümet onayı

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

almalarını istenmesi; fonların merkezi bir Hükümet fonuna transferinin gerekmesi; yabancı fonları kullanan STÖ'lerin insan hakları veya savunuculuk faaliyetlerinde bulunmasının yasaklanması veya kısıtlanması; "yabancı ajanlar" veya diğer aşığılayıcı terimler olarak etiketlenmelerini isteyerek yabancı fonları kullanan STÖ'lerin çalışmalarını damgalamak veya gayrı meşru ilan etmek; STÖ'leri taciz etmek için denetim veya teftiş kampanyaları başlatmak; ve finansman konusunda yukarıda belirtilen kısıtlamalara uymadıkları için STÖ'lere cezai yaptırımlar uygulamak. ([A/HRC/23/39](#), para 20).

Özel Raportör ne tavsiye ediyor?

- Bir STÖ kurulması için bir bildirim usulü benimseyin ve kayıtsız örgütlenmelerin varlığına izin verin;
- Kayıtlı ve kayıtsız örgütlenmelerin, bireyler, dernekler, vakıflar, sivil toplum kuruluşları, yabancı hükümetler, özel sektör, BM ve diğer fon kaynakları dahil olmak üzere, yerel, yabancı veya uluslararası olup olmadığına bakmaksızın ve önceden izin veya diğer gereksiz engeller olmaksızın fon kaynaklarına talip olabilmelerini, alabilmelerini ve kullanabilmelerini sağlayın;
- Yüzdelik sınırlar dahil olmak üzere, fon kaynaklarına yapılan gereksiz kısıtlamaların, örgütlenme özgürlüğü hakkının ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi dahil diğer insan hakları belgelerinin ihlali olduğunu kabul edin;
- Yabancı fon kullananları olumsuz yaftaları kabul etmeye zorlayan düzenleyici önlemlerin fon arama, alma ve kullanma hakkı üzerinde gereksiz engeller oluşturduğunu kabul edin;

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

- Aldıkları iddia edilen parayla ilgili olarak bireyleri ve STÖ'leri hakaret, aşağılama, usulsüz denetimler ve diğer saldırılara karşı korumak için önlemler alın

Hak üzerindeki kısıtlamalar: **MSHS** kapsamında meşru olan nedir?

MSHS, örgütlenme özgürlüğüne yönelik kısıtlamaların "kanunla öngörülmesini ve ... demokratik bir toplumda ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeninin, halk sağlığının veya ahlakının korunması veya hak ve özgürlüklerin korunması için gerekli olmasını" gerektirir. Bu, kısıtlamaların (1) yasal bir temele sahip olması, (2) 22. maddenin sınırlı faydalarından biri tarafından motive edilmesi ve (3) gerekli ve orantılı olması gerektiği anlamına gelir ([A/HRC/23/39](#), para 19; [İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumu 31](#), para 6). Finansman üzerindeki kısıtlamalar için bazı genel gerekçeler aşığıda bu koşullara göre analiz edilmiştir.

Örnek 1: "Devlet egemenliğinin" korunması

Fon kaynaklarına erişimi kısıtlamaya yönelik bu gerekçe, bazı Devletlerin sivil topluma sağlanan dış fonların bir tür emperyalizm veya yeni-sömürgecilik olduğunu iddia etmesiyle birlikte giderek yaygınlaşıyor.

Devlet egemenliğinin korunması, [Sözleşmede](#) meşru bir çıkar olarak listelenmemiştir; dolayısıyla örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamak için uygun bir dayanak değildir. ([A/HRC/23/39](#), para 27-34).

Kanunla öngörölmüş mü?

EVET*

Meşru bir çıkar var mı?

HAYIR

Zorunlu ve orantılı mı?

HAYIR

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Örnek 2: Ulusal güvenlik (ör. Terörizmin finansmanını önlemek)

Ulusal güvenliğin ve kamu güvenliğinin korunması, örgütlenme özgürlüğü haklarının kısıtlanması için meşru gerekçelerdir. Ancak orantılılık ve zorunluluk şartlarını karşılamalı ve önlemler arzu edilen sonucun elde edilmesine yönelik en az müdahaleci araç olmalıdır.

Bu, önlemlerin ayırım gözetmeksizin veya keyfi olarak tüm sivil toplum örgütlerini hedef alamayacakları anlamına gelir. Ulusal güvenlik gerekçesiyle fonlamayı sınırlayan, hatta yasaklayan genel hükümlerle hazırlanmış kanunlar, demokratik bir toplumda orantılı ve gerekli değildir ([A/HRC/23/39](#), para 22-26).

Kanunla öngörölmüş mü?

EVET*

Meşru bir çıkar var mı?

EVET

Zorunlu ve orantılı mı?

HAYIR

Örnek 3: Yardım etkinliği ve fonlama kontrolü

Yardım koordinasyonu, [MSHS](#) kapsamındaki kısıtlamalar için meşru bir zemin olarak listelenmemiştir ve yardım toplama etkinliği hakkı için engeller oluşturmanın bu sayılan kısıtlamalarla pek az ortak noktası vardır.

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

Meşru olsaydı bile, hükümetin yardım önceliklerine uyum gerekliliği örgütlenme özgürlüğünün en önemli yönlerinden biriyle, yani bireylerin herhangi bir yasal amaç için özgürce bir araya gelebilmeleriyle çeliştiğinden, "demokratik bir toplumun" gereklilikleriyle uyuşmamaktadır. ([A/HRC/23/39](#), para 39-42).

Kanunla öngörölmüş mü?

EVET*

Meşru bir çıkar var mı?

EVET

Zorunlu ve orantılı mı?

HAYIR

*** Bu analizin amaçları bakımından kanunla öngörölmüş olduğu varsayılır, ancak bu her zaman böyle olmayabilir. Fon yaratma üzerindeki kısıtlamalar, damgalama / sözlü saldırılar, sindirme, mülke zarar verme, fiziksel saldırılar ve diğer taciz türleri gibi yasal olmayan yollarla uygulanabilir.**

Çevirenin Notu

Kayıtsız örgütlenmeler (Unregistered / Unincorporated Association): Daha çok İngiliz hukukunda görölen ve genel olarak tüzel bir kişiliği olmayan ve herhangi bir kanun kapsamında yer almayıp, resmi bir makamda kayıtlı olmayan örgütlenmelerdir. Bu tür örgütlenmeler belli bir amaç için bir araya gelen ve kendi aralarında koydukları kurallara göre hareket eden örgütlenmelerden oluşur. Bu tür durumlarda örgütlenmenin bir tüzel kişiliği bulunmadığı için her türlü yasal sorumluluk kişiler yani gerçek kişilik üzerinden yürütölür. Özellikle de para toplama ya da yardım toplama kampanyaları veya kamu fonlarından faydalanma gibi durumlarda, bu tür örgütlenmelerin de kayıt başvurusu yapmaları veya genel olarak buldukları ülkenin "yardım toplama kanununa" göre hareket etmeleri gerekebilmektedir. Spor yapmak için bir araya gelen ve bunun için gereken masrafları (spor salonu veya sahası, ulaşım vb.) kendi aralarında paylaşan amatör spor takımlarını, çevre temizliği/bakımı için oluşturdukları bir fona ödeme yapmayı kabul eden mahalle sakinleri gibi örgütlenmeler buna örnek gösterilebilir. Ülkemizde bunun tipik örnekleri inisiyatifler ve platformlardır. Özellikle de online iletişim araçları yoluyla faaliyet gösteren inisiyatifleri ve platformları buna örnek gösterebiliriz. Örneğin: Birlikte Yaşamak İstiyoruz İnisiyatifi, Elim Sende Platformu gibi.

Kaynak:

Net LawMan: <https://bit.ly/3whz8Rf>

Järjestöhautomo <https://jarjestohautomo.fi/en/association-resource-library/founding-an-association/>

AssociatiOnline, OSCE-ODIHR, <https://www.associationline.org/guidebook/action/read/chapter/3>

Council of Foundation, Non-Profit Law, <https://www.cof.org/country-notes/nonprofit-law-ireland>

ICNL, Legal Digital Library, <https://www.icnl.org/resources/library>